

ANALIZA JAKOŚCIOWA WYNIKÓW SZKOLNEGO EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA POLSKIEGO (2006 r.)

Dr Henryka Sokołowska

I. CELE I ZADANIA ANALIZY

Jakościowa analiza wyników szkolnego egzaminu maturalnego z języka polskiego ma na celu:

- wyjaśnienie, jakie osiągnięcia uczniów (tj. jakie konkretne umiejętności i z zakresu jakich działów przedmiotu) zostały sprawdzone i ocenione podczas tegorocznego egzaminu maturalnego;
- ustalenie, jakimi sprawnościami (zastosowanie nabytej wiedzy, rozstrzyganie problemów dydaktycznych w zakresie przedmiotu język polski, interpretowanie i wartościowanie zjawisk itp.) i w jakim stopniu wykazali się tegoroczni maturzyści;
- ustalenie, jakie sprawności na ogół zostały opanowane (i w ramach rozwiązywania zadań egzaminacyjnych zaprezentowane) w mniejszym/niedostatecznym stopniu;
- sformułowanie wniosków i wynikających z nich zaleceń dydaktycznych dla uczniów, nauczycieli oraz grup, przygotowujących zadania egzaminacyjne w przyszłości.

Analiza obejmuje próbę 400 prac maturalnych (każda praca składa się z dwu części – wypracowania i testu), nadesłanych z 47 szkół średnich Wilna i Wileńszczyzny; wśród nich większość stanowią ogólnokształcące szkoły średnie, są także 4 gimnazja (131 prac) oraz 8 szkół wieczorowych, zawodowych i rolniczych (42 prace). Analiza prowadzi do uogólnionych wniosków.

II. ZADANIA EGZAMINACYJNE

Zgodnie z programem szkolny egzamin maturalny z języka polskiego składał się z dwu części pisemnych:

- wypracowanie w formie rozprawki lub eseju interpretacyjnego w oparciu o tekst literacki (czy fragment tekstu), ta część egzaminu trwa 3 godziny (180 min.) i stanowi 60 procent ogólnej oceny za egzamin;
- test, którego rozwiązywanie trwa 1,5 godz. (90 min.) i stanowi 40 procent ogólnej oceny za egzamin.

Ogólna maksymalna liczba punktów za egzamin – 100. Według instrukcji oceny, maksymalna suma punktów za wypracowanie – 60, za test – 40 punktów. Maksymalna osiągnięta suma punktów za test – 39,5; za wypracowanie – 59. Maksymalnie zdobyta suma punktów za egzamin – 95 (ze 100 możliwych). Łatwość całego egzaminu kwalifikuje się (w wyniku obliczeń statystycznych) jako umiarkowanie trudny, przy czym wskaźnik łatwości testu jest nieco wyższy niż wypracowania (czyli test jest łatwiejszy), ale też moc różnicująca testu jest nieco niższa (trochę za niska), wypracowania zaś – normalna. Wskaźniki łatwości i mocy różnicującej dodatkowo są obliczone dla każdego zadania z osobna.

Łatwość zadania – to stosunek liczby punktów uzyskanych za rozwiązanie zadania przez uczniów biorących udział w testowaniu do maksymalnej liczby punktów możliwej do uzyskania przez tę liczbę uczniów. Optymalna łatwość zadania mieści się w granicach między 50 a 69 procent, takie zadania są uznawane za *umiarkowanie trudne*. Jeśli łatwość zawarta jest między 70 a 89, to zadanie jest *łatwe*, jeśli zaś między 90 a 100 – wówczas jest *bardzo łatwe*. Zadanie uznaje się za *trudne*, jeśli jego łatwość zawarta jest między 20 a 49, i za *bardzo trudne*, jeśli między 0 a 19. Wśród zadań egzaminu maturalnego

w 2006 roku znalazły się zadania zarówno umiarkowanie trudne (czyli o optymalnym stopniu łatwości), jak też łatwe i trudne. Znalazło się też kilka zadań (w teście), które można uznać za bardzo łatwe. Brak natomiast zadań bardzo trudnych. Tu trzeba zaznaczyć, że bardzo trudnym zadaniem dla uczniów okazało się jedynie zdobycie punktów „dodatkowych” za oryginalność i szczególnie interesującą treść i formę wypracowania. Z założenia są to jednak punkty trudne do zdobycia, które mogą mieć jedynie najlepsi, twórczy, czytani i uzdolnieni uczniowie – autorzy nieprzeciętnych wypracowań, wyróżniających się pozytywnie na tle innych pod względem treści i formy. Spełnienie tych kryteriów okazało się zadaniem o dobrej mocy różnicującej.

Moc różnicująca zadania to kolejna cecha, według której ocenia się przydatność i miarodajność zadań egzaminacyjnych. Jest to mianowicie zdolność zadania do rozróżniania uczniów według ich ogólnych osiągnięć z wybranego zakresu programowego. Jeżeli dane zadanie rozwiązują zarówno uczniowie dobrzy, jak słabsi (lub go nie rozwiązują), to ma ono niewielką moc różnicującą. Zadanie testowe ma dużą moc różnicującą, jeżeli rozwiązują je tylko uczniowie najlepsi. Według teorii statystycznych za dobre uznaje się zadania o mocy różnicującej 40 - 50, bardzo dobre – od 60 wzwyż. Większość zadań omawianego egzaminu miało dobre lub bardzo dobre wskaźniki mocy różnicującej. Jedynie te pytania (głównie w teście), które można było uznać za łatwe i zwłaszcza bardzo łatwe, mają zbyt małą moc różnicującą: odpowiedzieli na nie jednakowo dobrze wszyscy uczniowie i zadania te nie dały podstawy do zróżnicowania osiągnięć uczniów.

III. ANALIZA WYPRACOWAŃ

CHARAKTERYSTYKA ZADAŃ (TEMATÓW)

Pierwszą częścią egzaminu jest wypracowanie. Były tu alternatywnie dwa rodzaje zadań: rozprawka oraz interpretacja tekstu. Uczeń decyduje się na wykonanie jednego z zadań – napisania rozprawki lub interpretacji tekstu. Tematy rozprawek i teksty do interpretacji zostały podane zgodnie z ustaloną zasadą:

- tematy mogą być oparte na jednej pozycji z listy autorów i utworów programowych (patrz: Podstawa programowa, czyli *Bendrosios programos pagrindinei mokyklai ir XI–XII klasėms*) – przykładem jest temat 1, odwołujący się do twórczości powieściowej H. Sienkiewicza; tematy też mogą ogarniać twórczość więcej niż jednego autora – temu kryterium odpowiadają tematy 2 i 3. Napisanie rozprawki na te tematy wymaga znajomości co najmniej kilku lektur programowych. Tak sformułowane, pozwalają też na zaprezentowanie własnych, pozaprogramowych doświadczeń czytelniczych;
- z trzech tekstów do interpretacji (zróżnicowanych tematycznie i pod względem rodzaju literackiego utworów literackich lub ich fragmentów) co najmniej dwa powinny być wybrane spośród lektur (lub autorów) programowych. Jeden tekst natomiast może być nieprogramowy, wówczas jednak podaje się rok napisania tego utworu i krótką notkę informacyjną o autorze lub o utworze. W roku 2006 wszystkie trzy teksty do interpretacji: wiersze J. Słowackiego, S. Barańczaka i fragment powieści M. Dąbrowskiej pochodzą z listy dzieł autorów programowych;
- sześć podanych zadań alternatywnych (trzy tematy rozprawek i trzy teksty do interpretacji) powinny obejmować wszystkie trzy rodzaje literackie: epikę (w omawianym przypadku tematy 1 i 6), lirykę (tematy 4 i 5) oraz dramat (temat 3). Ponadto temat 2 pozwala na omawianie każdego z trzech rodzajów literackich.

Tematy wypracowań

1. *Problem sławy i honoru w powieściach H. Sienkiewicza* (ten temat wybrało 14,50% uczniów).
2. *Wobec szkolnego kanonu lektur. Kogo tam nie ma, kto być powinien? Uzasadnij swój wybór* (wybrało 12,50% maturzystów).
3. *Świat uczuć bohaterów dramatów romantycznych* (36,00% uczniów). Na ten temat zdecydowało się najwięcej maturzystów, jednakże statystycznie wypadł jako – stosunkowo – najtrudniejszy pod względem treści.

Teksty do interpretacji

4. Interpretacja wiersza J. Słowackiego „Rozłączenie” (pisało 21,75% uczniów). Ten temat wśród wszystkich sześciu podanych okazał się najłatwiejszy.
5. Interpretacja wiersza S. Barańczaka „5.11.79: Gdyby nie ludzie” (zaledwie 3,25% uczniów). Na ten temat zdecydowało się najmniej osób, jednak zróżnicowanie poziomu osiągnięć wśród nich jest najwyższe (tj. wysoka moc różnicująca tego zadania).
6. Interpretacja fragmentu powieści M. Dąbrowskiej „Noce i dnie” (wybrało 12,00% maturzystów).

Rozprawki ogólnie pisało 63% maturzystów, interpretacje zaś – 37% (spośród 400 wybranych losowo prac). Na ogół, według oceny statystycznej, w przypadku wszystkich tematów w aspekcie treści zadanie spełnienia wszystkich kryteriów ma odpowiednią (taką jak wymagana) moc różnicującą. Nieco wyższa (a więc i lepsza) moc różnicująca jest w przypadku interpretacji, szczególnie wiersza współczesnego.

ASPEKTY I KRYTERIA OCENY WYPRACOWANIA

Każde wypracowanie, zarówno rozprawka, jak i interpretacja, zostało sprawdzone i ocenione według 3 aspektów: pod względem treści, formy oraz poprawności językowej. Na każdy z tych aspektów składają się poszczególne kryteria oceny.

TREŚĆ jest oceniana maksymalnie na 24 punkty. Na ocenę treści składa się 6 różnych kryteriów, które są jednakowe zarówno dla rozprawki, jak i dla interpretacji, jednakże maksymalna punktacja w obrębie osobnych kryteriów nieco się różni, np. w przypadku wypracowania-rozprawki większą wagę ma kryterium „myślenie” (gdyż rozprawkę szczególnie powinna cechować logika wyводу, spójność i logika toku myślowego, konsekwentne zastosowanie operacji myślowych: wnioskowania, argumentacji, porównywania, uzasadniania itp.), natomiast w wypracowaniu-interpretacji większą punktację można zdobyć wg kryterium „operowanie pojęciami z teorii literatury” (przy interpretowaniu tekstu należy dość sprawnie się posługiwać pojęciami teoretycznoliterackimi, ażeby omówić funkcje elementów poetyki w konkretnym tekście czy fragmencie).

Przy ocenie treści zwracamy więc uwagę na następujące strony tekstu uczniowskiego: temat/omówienie treści utworu, budowa logiczno-myślowa tekstu uczniowskiego, operowanie wiedzą z teorii literatury, odwoływanie się do kontekstów kulturowych i historycznoliterackich, autoekspresja oraz erudycja i oryginalność treści.

Spełnienie wymagań wg pierwszych dwu kryteriów – tematu/treści oraz myślenia, logiki wyводу – stanowiło dla uczniów zadanie *umiarkowanie trudne* i w bardzo dobrym stopniu różnicuje uczniów (czyli optymalnie spełnia wymagania stawiane wobec zadań egzaminacyjnych – najbardziej odpowiednie i miarodajne).

- **Temat/treść** (właściwe zrozumienie, zinterpretowanie i rozwinięcie tematu, wszystkich słów-kluczy w sformułowanym temacie rozprawki lub właściwe zrozumienie tematyki i problematyki interpretowanego tekstu w wypracowaniach-interpretacjach). Wśród rozprawek trzeci temat okazał się pod względem tego kryterium w najmniejszym stopniu rozumiany i rozwinięty. Ogólnie biorąc, podczas pisania rozprawek niecałe 11% uczniów zdobywa maksymalną liczbę punktów (5). Natomiast średnio 23% uczniów – tj. co piąty lub nawet co czwarty maturzysta – według tego kryterium zdobywa 0 lub zaledwie 1 punkt. A więc, prawie co czwarty maturzysta pisze rozprawki, zupełnie nie radząc sobie ze zrozumieniem i zinterpretowaniem tematu. Zaledwie połowa autorów rozprawek właściwie rozumie obrany przez siebie temat (i w różnym stopniu go rozwija). Zadanie to – według statystyk – dobrze różnicuje uczniów, jednak należy uwzględnić, że to kryterium – zrozumienie tematu pisanego tekstu – jest jednym z najważniejszych, kluczowych wskaźników, decydujących o udanym tekście. W dydaktyce należałoby widocznie więcej uwagi przeznaczyć ćwiczeniom cząstkowym, polegającym na kształceniu sprawności uważnego czytania tematu i wyjaśniania wszystkich słów kluczy w jego sformułowaniu. Wśród interpretacji zaś nieco więcej prac wskazuje na dobre zrozumienie i omówienie tematyki interpretowanego tekstu, a mniejszy procent prac nie spełnia tego kryterium. Porównując trzy podane do

interpretacji tekstu, stwierdzić można, że wiersz współczesny – S. Barańczaka został w najmniejszym stopniu zrozumiany i tematyka jego najmniej trafnie omówiona.

- **Myślenie** (poprawność, logika, konsekwencja i spójność operacji myślowych) – jest zadaniem również umiarkowanie trudnym dla uczniów, ale uczniowie trochę lepiej z nim poradzili w porównaniu ze spełnieniem powyżej omówionego kryterium. Niewiele jednak jest prac, stanowiących spójną, jednolitą całość myślową. Można tu mówić raczej o elementach rozumowania, wyrażających się w postaci osobnych operacji myślowych (analizowanie, uzasadnianie, porównywanie, wnioskowanie itp.).

Spełnienie wymagań wg następnych dwu kryteriów – teoria literatury oraz tło i konteksty – to już zadanie trudniejsze, nawet *trudne* dla uczniów (choć wg wymagań odpowiednie, miarodajne, wiarygodnie różnicujące uczniów). Po prostu mniej uczniów radzi sobie z tymi wymaganiami w dobrym lub najlepszym stopniu.

- **Operowanie wiedzą z teorii literatury** – kryterium w różnym stopniu ważne w przypadku rozprawki i interpretacji, w podobnym jednak stopniu spełniane. Należy zaznaczyć, że jedynie w pracach na temat 1 (*Problem sławy i honoru w powieściach H. Sienkiewicza*) uczniowie korzystają z aparatu pojęciowego z zakresu teorii literatury w najlepszym – nawet dość dobrym – stopniu. Ogólnie biorąc, ponad połowa maturzystów, a niekiedy nawet 2/3 uczniów przy pisaniu rozprawek nie posługuje się aparatem pojęć teoretycznoliterackich. W interpretacjach to kryterium jest bardziej znaczące. Mimo to też sytuacja jest podobna. Zarówno poezję współczesną, jak też prozę uczniom trudno jest interpretować w kontekście analizy budowy poetyckiej. Najtrudniejsze okazało się spełnienie tego kryterium w interpretacjach wiersza S. Barańczaka i prozy M. Dąbrowskiej.

- **Tło i konteksty kulturowe i historycznoliterackie** – kryterium jednakowo ważne zarówno przy pisaniu rozprawki, jak i interpretacji, również okazało się zadaniem trudnym, podobnie w przypadku wszystkich 6 tematów (choć możliwym do wykonania, na co wskazuje dobra rozpiętość ocen). Uczeń powinien postrzegać każdy utwór na tle innych swoich doświadczeń czytelniczych i uczestnictwa w kulturze oraz wiedzy o świecie; zarówno rozprawka, jak i interpretacja jednakowo wymaga, aby piszący wykazał się znajomością procesu historycznoliterackiego, klasyki literatury polskiej i częściowo powszechnej, najważniejszych faktów i symboli kultury ogólnoludzkiej oraz narodowej, rozpoznawał je i potrafił się do tej wiedzy stosownie odwołać. Uczniowie jednak czynią to w niewystarczającym stopniu: wszystkie tematy rozwijają w oderwaniu od szerszych kontekstów. W najniższym stopniu to kryterium jest spełniane w interpretacjach prozy i wiersza współczesnego: ponad połowa autorów tych interpretacji w ogóle nie odwołuje się do jakichkolwiek kontekstów.

- **Autoekspresja**, sposób wyrażania i uzasadniania własnych poglądów i własnego zdania wobec poruszanych problemów oraz wobec omawianych utworów, przedstawienie wartościowania i świadome zaznaczenie własnej postawy jako czytelnika, odbiorcy lektury i innych zjawisk kultury jest w obu typach wypracowania ważne, oceniane jednakowo, maksymalnie na 4 punkty. Uczeń, opracowując każdy temat, musi zaistnieć jako czytelnik, odbiorca, który wartościuje i interpretuje na swój sposób lektury w oparciu o swoje własne doświadczenia czytelnicze, kulturowe czy społeczne i potrafi tę swoją postawę nie tylko wyrazić, lecz i uzasadnić. Uczniowie różnie sobie radzą z tym zadaniem, częściowo w zależności od obranego tematu: temat drugi wymagał od autora rozprawki takiego uobecnienia się ucznia jako czytelnika, mającego własne zdanie i własną postawę wobec lektur, dlatego w tych rozprawkach to kryterium zostało raczej spełnione i takie zadanie okazało się dla uczniów *umiarkowanie trudne*. Tak samo umiarkowanie trudne okazało się wyrażenie własnej postawy i wartościowania przy interpretacji obu wierszy. Poezja w odbiorze uczniów podlega więc ocenie, wartościowaniu (nawet w większym stopniu niż analizie), czego nie można powiedzieć o utworach reprezentujących dramaty i zwłaszcza epikę. Można stwierdzić, że szczególnie w przypadku powieści, zarówno przy czytaniu panoramicznym (np. powieści H. Sienkiewicza – zob. temat 1), jak też spowolnionym i pogłębionym czytaniu fragmentu (np. interpretacji fragmentu powieści *Noce i dnie*) uczniowie w ogromnej większości na ogół nie wyrażają własnych postaw, poglądów, nie uobecniają się jako świadomi, myślący i wrażliwi odbiorcy dzieła epickiego. Takie zadanie jest dla nich *trudne*.

- **Erudycja**, celowe przywołanie materiału pozaprogramowego (z literatury lub innych zakresów wiedzy humanistycznej); **twórcze podejście**, **oryginalność** i dojrzałość sądów, skojarzeń; intertekstualność; szczególnie interesujące logiczne wywody, myślenie dywergencyjne itp. – spełnienie tego kryterium oceny z założenia jest trudne. Prace nieprzeciętne, szczególnie wyróżniające się pod tymi względami mogą za te cechy zdobyć maksymalnie 3 punkty. Zadanie to w dużym stopniu różnicowało uczniów, lecz wyraźnie było *trudne*, a w przypadku tematu 3 (*Świat uczuć bohaterów dramatów romantycznych*) oraz interpretacji wiersza J. Słowackiego i prozy M. Dąbrowskiej – nawet *bardzo trudne*. Te trzy wymienione tematy były rozwinięte rutynowo, najmniej oryginalnie i najmniej twórczo.

FORMA wypracowania może być oceniona maksymalnie na 14 punktów, jednakowo w przypadku rozprawki i interpretacji. Składają się na ocenę punkty zdobyte wg 5 różnych kryteriów: kompozycja tekstu, spójność, przytaczanie, styl i oryginalność formy.

- **Kompozycja** tekstu wypracowania: świadoma, zamierzona kompozycja tekstu, widoczna koncepcja kompozycyjna i jej konsekwentne realizowanie, trójdzielność tekstu i zachowanie właściwych proporcji między częściami pracy – pozwala na zdobycie maksymalnie 2 punktów. Wyniki tu są wystarczająco różnicowane w skali całej badanej grupy uczniów, jednak w większości uczniowie dość dobrze sobie radzą z tym zadaniem. Prawie 60% prac odznacza się prawidłową kompozycją. To kryterium okazało się *łatwe* do spełnienia, jedno z najłatwiejszych wśród wszystkich aspektów i kryteriów oceny.

- **Spójność tekstu i struktura akapitów** – zgodnie z tym kryterium tekst ma być jednolity, uporządkowany, spójny; zachowana ma być jedność nadawcy (bezosobowość lub ewentualnie 1 osoba, konsekwentnie w całej pracy), odbiorcy i tematu wypowiedzi pisanej; powinno być logiczne i konsekwentne wyodrębnianie kolejnych akapitów o uporządkowanej wewnętrznej strukturze (wszystkie akapity, występujące kolejno po sobie, są ze sobą logicznie powiązane; wszystkie zdania każdego akapitu rozwijają, uzasadniają jedną myśl, związaną z główną myślą i tematem wypracowania). Za te cechy autorzy wypracowań mogą zdobyć maksymalnie 4 punkty. Zadanie okazało się *umiarkowanie trudne*. Łącznie połowa uczniów zdobywa 4 lub 3 punkty, ale też połowa wypracowań ma poważne usterki w zakresie spójności tekstu.

Następne 2 kryteria w aspekcie formy – przytaczanie oraz styl – są już względnie *trudne*.

- **Przytaczanie** to skrótowa nazwa kryterium, polegającego na sprawności odwoływania się do źródeł, myśli i wypowiedzi innych autorów; celowego wprowadzania cytatów i opatrywania ich odpowiednim komentarzem – przytaczane myśli i słowa innych autorów powinny być zaznaczone jako przywołane cudze myśli, pomocne w argumentacji czy ilustrowaniu wywodu ucznia. Każdy tekst, a więc również i wypracowanie ucznia, jest i powinien być intertekstualny, ale powinien być budowany w oparciu na własnym świadomie zaplanowanym toku rozumowania. Odwołania zaś do innych utworów czy krytyki literackiej powinny tylko pomagać w argumentacji czy ilustrować myśli autora wypracowania, a nie przesłaniać i nie zastępować oryginalnej budowy tekstu wypracowania i toku myślenia ucznia. Każdy wprowadzony cytat ma być opatrzony komentarzem, wyjaśnieniem, dlaczego został wprowadzony i jak się ma do toku rozumowania ucznia. Maksymalnie za tę sprawność można zdobyć 2 punkty i zdobywa je co czwarty uczeń, prawie połowie piszących jednak nie udaje się uzyskać ani jednego punktu.

- **Język i styl** – idealna pod względem tego kryterium wypowiedź ucznia powinna być zwięzła, zrozumiała, precyzyjna, logiczna, harmonijna; należy dbać o zharmonizowanie stylu wypowiedzi z treścią i formą pracy, zachowanie jednorodności stylistycznej, bogate słownictwo, konsekwentne zachowanie jedności form czasowników, różnorodność konstrukcji składniowych, wykorzystanie różnorodnych zdań złożonych i dobrze skonstruowanych wielokrotnie złożonych, jednak bez przydługich

ciągów, przesłaniających sens i komunikatywność wypowiedzi. Uczniowie niestety w większości mają dość nieporadny styl. Dwukrotnie więcej prac pod względem stylu jest ocenionych na 0 punktów (prawie 15%) niż na maksymalną ich liczbę (trochę ponad 7%). Najwięcej uczniów w tej rubryce zdobywa zaledwie 1 lub 2 punkty z czterech możliwych.

- **Swoistość i oryginalność wypowiedzi** – jest to kryterium, według którego nagradza się 1 lub 2 punktami prace wzorowe, nieprzeciętne, szczególnie wyróżniające się doskonałą i/albo oryginalną, dojrzałą (może także artystyczną) formą. Nieliczni uzyskują za to punkty. 2 punkty zdobyło zaledwie 6,5% wszystkich autorów badanych wypracowań. Ogromna większość – prawie 80% – to prace niewyróżniające się oryginalnością formy. Jest to kryterium *bardzo trudne*, ale różnicujące uczniów i pozwalające na lepszą ocenę dla uczniów szczególnie twórczych i uzdolnionych, potrafiących celowo i konsekwentnie „bawić się” językiem, stylem, kompozycją tekstu i gatunkiem.

POPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA wypracowania może być oceniona maksymalnie na 22 punkty, jednakowo w przypadku rozprawki i interpretacji. Na ocenę składają się punkty zdobyte według trzech różnych kryteriów: gramatyka i leksyka (łącznie), ortografia oraz interpunkcja. Przydzielanie punktów odbywa się na podstawie ilości popełnionych błędów każdego typu (lub ich braku).

- **Gramatyka i leksyka** – za brak w pracy błędów leksykalnych i gramatycznych (w tym: właściwych błędów leksykalnych, frazeologicznych, słowotwórczych, fleksyjnych i składniowych) uczeń może zdobyć maksymalnie 8 punktów; za kolejne popełnione błędy odejmuje się ustaloną liczbę punktów. Jeśli w pracy jest ponad 10 błędów (łącznie gramatycznych i/lub leksykalnych), uczeń za to kryterium dostaje 0 punktów. Takie zadanie okazało się dla uczniów *trudne*, aczkolwiek różnicowało uczniów w wystarczającym stopniu. To znaczy, że były prace bezbłędne lub z małą liczbą błędów, na ogół jednak większość uczniów popełnia tego rodzaju błędy językowe i są one w pracach niejednostkowe. Aż 29% prac charakteryzuje się bardzo dużą (ponad 10) frekwencją błędów gramatycznych i leksykalnych, a zaledwie co dziesiąty uczeń błędy takie popełnia rzadko (nie więcej niż 2 błędy w całej pracy). Jest to prawie najtrudniejsze zadanie w całym wypracowaniu (bez uwzględnienia punktów tzw. „dodatkowych” za oryginalność treści i formy).

- **Ortografia** – za brak w pracy błędów ortograficznych uczeń może zdobyć maksymalnie 7 punktów; za kolejne popełnione błędy odejmuje się ustaloną liczbę punktów. Jeśli w pracy jest ponad 10 błędów ortograficznych, uczeń za to kryterium dostaje 0 punktów. Uczniowie popełniają mało błędów ortograficznych: około 70% uczniów nie popełniło ich więcej niż 3 i bardzo nieliczne osoby popełniły 8 lub więcej błędów pisowni w całym wypracowaniu. Zadanie okazało się *łatwe*, chociaż jeszcze wystarczająco różnicujące uczniów.

- **Interpunkcja** – za brak w pracy błędów w przestankowaniu uczeń może zdobyć maksymalnie 7 punktów; za kolejne popełnione błędy odejmuje się ustaloną liczbę punktów. Jeśli w pracy jest ponad 17 błędów ortograficznych, uczeń za to kryterium dostaje 0 punktów, ale takich prac nie było. Względnie najniższą notę – 2 punkty z 7 możliwych uzyskali wyjątkowo nieliczni (zaledwie 1%), a prawie połowa zdobyła maksimum – 7 punktów za nienaganną interpunkcję. Zadanie okazało się zaskakująco łatwe, w klasyfikacji statystycznej – *bardzo łatwe*. Okazało się też kryterium prawie zupełnie niemiarodajnym, gdyż odznaczało się wyjątkowo niską mocą różnicującą (11,19 przy wymaganym wskaźniku 40 i więcej).

WNIOSKI

Uogólniając powyższe spostrzeżenia, można scharakteryzować poszczególne najważniejsze sprawności uczniów w zakresie pisania wypracowania, którymi się wykazała badana grupa maturzystów, w następujący sposób.

Uczniowie **na dobrym poziomie** mają opanowane **sprawności** w obrębie trzech następujących kryteriów:

- trójdzielna kompozycja tekstu wypracowania, zachowanie odpowiednich proporcji między częściami pracy;
- przestrzeganie zasad ortografii polskiej;
- przestrzeganie zasad interpunkcji polskiej.

Na **wystarczającym poziomie** uczniowie mają opanowane sprawności w obrębie kryteriów:

- zrozumienie i rozwinięcie tematu rozprawki, a także zrozumienie i omówienie treści interpretowanego tekstu; jednak ta sprawność – pisania na temat i określania tematu czytanego tekstu – w zasadzie jest umiejętnością kluczową, która powinna zdecydowanie być wykształcona w znacznie lepszym stopniu;
- myślenie i logika rozważań;
- spójność tekstu i struktura akapitów.

Istotne jest wyróżnienie tu także najtrudniejszych dla uczniów elementów w wypracowaniu maturalnym. A więc, w **mniejszym i często niedostatecznym stopniu** uczniowie mają wykształcone następujące sprawności:

- **poprawność gramatyczna i leksykalna, styl** – tu także, obok poprawności, istotna jest zasobność leksyki i trafny dobór jednostek leksykalnych, wyrazistość i komunikatywność, a także różnorodność konstrukcji gramatycznych; te sprawności językowe uczniów zostawiają wiele do życzenia, a więc powinny być nieustannie również w szkole średniej systemowo, pilnie i konsekwentnie doskonalone. Wydaje się, że skonstatowana sytuacja może być m.in. skutkiem utrwalonej praktyki odsuwania kształcenia językowego w szkole średniej na dalszy plan (przy czym całe kształcenie polonistyczne sprowadza się przede wszystkim do chronologicznego „przerabiania” historii literatury);
- **umiejętność zastosowania wiedzy o literaturze**, a więc wprowadzenie do rozważań pojęć teoretycznoliterackich oraz tła i kontekstów m.in. historycznoliterackich. Z tym wiąże się może także ewidentna nieporadność uczniowska w przytaczaniu cudzych myśli – zaczerpniętych z różnych źródeł albo z wykorzystaniem w tekście i odpowiednim skomentowaniem cytatów;
- **autoekspresja, wyrażenie własnych poglądów i wartościowania** – nieliczne i często nieudane są próby zaprezentowania własnej interpretacji lektury, rzadko obserwuje się w pracach uczniowskich jasno, konsekwentnie wyrażone i uzasadnione wartościowanie oraz postawa wobec omawianych zagadnień, zwłaszcza w przypadku omawiania epiki, a także literatury romantycznej. Czy aby w nauczaniu nie słyca my spotkań z wielką literaturą klasyczną, zastępując przeżycia tych lektur banalnymi formułami typu *Słowacki wielkim poetą był?*
- Niewielu też uczniów prezentuje w swoich pracach **dojrzałość czytelniczą**, np. przez przywołanie materiału pozaprogramowego; wypracowań uczniów nie cechuje też myślenie dywergencyjne, szczególnie **twórcze podejście** ani też szczególna **oryginalność** tak treści, jak i formy. W pracach przeważnie brak dzielenia się własnymi doświadczeniami czytelniczymi, intertekstualności, szerszego spojrzenia na omawiane kwestie, głębokich przemyśleń na tematy kulturowe i inne.

IV. ANALIZA WYNIKÓW TESTU

CHARAKTERYSTYKA ZADAŃ TESTOWYCH

Druga część egzaminu – test – zawiera fragmenty 2 tekstów oraz 22 zadania do nich. Pytania i polecenia są zorientowane na zastosowanie sprawności czytania ze zrozumieniem, umiejętności analizy treści i formy językowej podanego tekstu oraz elementów ukierunkowanej jego interpretacji.

Test może być oparty na tekstach literackich lub/i nieliterackich – dany test zawierał dwa fragmenty większych dzieł literackich: fragment utworu epickiego Ch. Dickensa *Kolęda prozą, czyli opowieść wigilijna o duchu* (w przekładzie autorskim K. Tarnowskiej) oraz fragment dramatu romantycznego A. Mickiewicza *Dziady*.

W teście znalazły się pytania otwarte (np. zadania 1-9, 11-15, 17-18, 21-22) oraz pytania zamknięte (zadania 10, 16, 19, 20); niektóre z zadań polegały na wyjaśnianiu, interpretowaniu poszczególnych fragmentów tekstów (np. zadania 2, 5, 12, 17). Są też pytania, polegające na porównywaniu dwu tekstów o podobnej tematyce (16). Test obejmuje też zadania na zastosowanie nabytych wiadomości z zakresu nauki o języku i nauki o literaturze (zadania 11, 17, 18, 19, 20, 21). Sprawności i wiedza z zakresu kultury języka i stylistyki miały być zaprezentowane w zadaniach 12, 21-22.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Wśród wszystkich 22 zadań testowych znalazły się zarówno zadania umiarkowanie trudne, jak też łatwe, bardzo łatwe i trudne. Nie było natomiast zadań bardzo trudnych. Zadania miały niejednakową moc różnicującą. Niżej zostaną omówione wszystkie zadania, pogrupowane według stopnia trudności.

W pierwszej kolejności zostaną omówione zadania łatwe oraz bardzo łatwe. Takich zadań było około połowy. A więc, uczniowie w dobrym stopniu radzą sobie z poleceniami o następującym charakterze.

• **Znalezienie informacji w tekście** – na ogół okazało się zadaniem łatwym, pod warunkiem, że jest to informacja nieukryta, wypowiedziana w tekście wprost lub za pomocą jednoznacznego omówienia. Tej sprawności wymagają pytania 7 i 8:

7. Podaj pełne imię i nazwisko obu bohaterów (1 punkt).
8. Jakie rzemiosło łączy ducha (zmarłego) i nawiedzonego bohatera? (0,5 punktu)

Poprawnej odpowiedzi w tych obu zadaniach udzieliła większość uczniów, moc różnicująca zaś tego typu pytań jest nieco niższa niż wymagana, jednak jeszcze możliwa do uznania: około 30 – przy wymaganych 40 i więcej.

• **Znalezienie odpowiednich cytatów w tekście** – tego rodzaju zadań było 5 i z wszystkimi uczniowie na ogół nie mieli kłopotu, wszystkie one okazały się łatwe lub nawet bardzo łatwe (jak zadanie 1, 9 i 14):

1. Wypisz 4 związki wyrazowe, przekazujące efekty dźwiękowe w początkowej części fragmentu (zanim pojawiło się widmo). (2 punkty)
4. Z opisu Marleya wypisz cytat, który wskazuje na to, że był to duch. (0,5 punktu)
6. Znajdź w tekście zwroty i wyrażenia synonimiczne do następujących połączeń wyrazowych: *ciągnął masywne łańcuchy*, *Scrooge drżał coraz bardziej*, *naprawdę sprawia dobre wrażenie (ten twój łańcuch)*, *pospiesznie obejrzał podłogę*. (2 punkty)
9. Uzupełnij na podstawie ostatniego akapitu wszystkie zwroty, nazywające obowiązki każdego człowieka za życia: 1. *poświęcić...* 2. *poświęcić...* 3. *okazywać...* (1,5 punktu)
14. W opisie upiora wskaż 2 związki wyrazowe, odwołujące się do ognia. (1 punkt)

Wśród wszystkich pięciu zadań z tej grupy jedynie zadanie 6 okazało się poleceniem o optymalnej mocy różnicującej: dużo uczniów odpowiedziało poprawnie, lecz byli też i tacy, którzy zdobyli 1, 0,5 lub nawet 0 punktów. Było to zadanie łatwe, lecz wymagało bardziej uważnego czytania tekstu.

- **Wybór odpowiedzi na pytania zamknięte** (jednokrotnego i wielokrotnego wyboru odpowiedzi, prawda-falsz, dobieranie pasujących odpowiedzi itp.) – w teście znalazły się 4 tego rodzaju pytania (10, 16, 19, 20), z których wszystkie były bardzo łatwe i wszystkie miały zadziwiająco niską moc różnicującą. Ogromna większość uczniów zaznaczyła odpowiedzi jednakowo dobrze.

10. Dusza jakiego człowieka skazana jest na wędrówki po śmierci? Zaznacz 2 właściwe odpowiedzi.

- A który zaniedbywał za życia obowiązek służenia ludziom
- B który nie zaznał za życia szczęśliwości
- C który za życia zajmował się kuciem łańcuchów
- D który za życia zamykał się w kręgu własnych interesów
- E który za życia nie miał czasu dla siebie

(1 punkt)

19. Zaznacz kółkiem właściwe dokończenie zdania:

Wprowadzanie do opowieści fantastyki w postaci duchów, wędrówki w czasie, atmosfera grozy, wiara w możliwość obcowania z istotami niezemskimi jest charakterystyczne dla epoki

- A oświecenia.
- B romantyzmu.
- C pozytywizmu.
- D żadnej wymienionej.

(0,5 punktu)

16. Zaznacz w każdej klatce odpowiednio TAK (znakiem +) lub NIE (znakiem –).

	Widmo Marleya	Widmo złego pana
1. Wygląd zewnętrzny prawie taki sam jak za życia		
2. Cierpi po śmierci za brak miłości do bliźnich w swoim życiu		
3. Dzięki temu, że się pojawia dziś wśród żywych, kończą się właśnie jego męki		
4. Żywi proszą widmo o pomoc i słowa pociechy		
5. Żywi chcą duchowi pomóc i uwolnić go od mąk		
6. Słowa wypowiedziane przez ducha zawierają wyraźne pouczenie i przestrożę dla żywych		

(3 punkty)

20. Dla każdej postaci z lewej kolumny przyporządkuj odpowiednią treść z prawej kolumny (np. 1 – F).

1. Andrzej Wajda	A literacka Nagroda Nobla
2. Stanisław Wyspiański	B powieść historyczna
3. Cyprian Kamil Norwid	C ekranizacja poematu „Pan Tadeusz”
4. Czesław Miłosz	D poezja romantyczna
5. Józef Ignacy Kraszewski	E poeta, plastyk, dramaturg

(2,5 punktu)

W zadaniu 20. uczniowie najlepiej poradzi sobie z nazwiskami A. Wajdy i Cz. Miłosza. Jednakże w przypadku wszystkich nazwisk ujawniła się niewysoka moc różnicująca tego zadania. Zadanie 10 zaś nie sprawia wrażenia bardzo łatwego, gdyż wymaga uważnego wczytania się w tekst i dobrze opanowanej sprawności czytania ze zrozumieniem, mimo to prawie wszyscy uczniowie podali poprawne odpowiedzi.

- **Wskazanie epitetu jako środka stylistycznego** – na tle pytań o różne środki stylistyczne szczególnie wyróżnia się właśnie to jedno: uczniowie w dobrym stopniu mają opanowane wiadomości o epitetach i potrafią dopasować odpowiedni przykład (część zadania 11, patrz niżej, s. 26).

W dalszej kolejności zostanie przedstawiona grupa zadań *umiarkowanie trudnych*, czyli takich, które są rozwiązywane przez uczniów z różnym powodzeniem, można stwierdzić, że te sprawności są przez maturzystów na ogół opanowane nie najgorzej, lecz w zróżnicowanym stopniu: znacznie lepiej przez pewną część uczniów, gorzej zaś przez inną. Te zadania, oprócz optymalnego poziomu łatwości, odznaczają się także odpowiednią mocą różnicującą, a więc są w największym stopniu miarodajne. A więc, w umiarkowanym zakresie uczniowie mają opanowane następujące sprawności:

- **Dobieranie cytatów w funkcji nie tylko ilustrującej, ale i uzasadniającej** – połączone z bardziej złożonymi operacjami myślowymi, związanymi z odbiorem tekstu (w zadaniach 3, 13, 15).

3. Wypisz z fragmentu odpowiednie cytaty, ilustrujące zmieniający się stan wewnętrzny bohatera fragmentu (Scrooge'a):

Pewność siebie, niewiara w duchy, nagły przestrah, ciekawość, strach i pokora, nasilający się strach przed widmem.

(2,5 punktu)

13. Jakich synonimów używa poeta na określenie ducha? Wypisz 4 odpowiednie rzeczowniki. (1 punkt)

15. Wypisz cytat, który świadczy o tym, że „ptaki nocne” należą do świata zmarłych. (1 punkt)

• **Wyrażenie i uzasadnienie własnego zdania, wyjaśnianie** – językowy wyraz osobnych operacji myślowych, opartych na wycinkach czytanego tekstu, elementy interpretowania (zadania 5 i 12).

5. Najważniejszym atrybutem ducha Marleya jest łańcuch z odrobionych w żelazie kasetek na pieniądze, kluczy, kłódek, ksiąg rachunkowych, aktów kupna i sprzedaży oraz wypchanych sakiewek. Co może symbolizować ten łańcuch? (1 punkt)

12. Wyjaśnij znaczenie poniższego zdania, zwracając uwagę na elementy treści; zapisz swoją interpretację w formie zwięzłego tekstu.

O, w jakże srogiej, w jakże okrutnej znajduje się niewoli ten, kto nie wie, że najgłębszy nawet żal nie okupi jednej zmarnowanej w życiu sposobności czynienia dobra. (5 punktów)

Wyżej przytoczone dwa zadania okazały się najbardziej miarodajne z całego testu. W zadaniu 12 nie przewiduje się wzoru wypowiedzi ucznia, gdyż może ona mieć różne formy, jednak zakłada się, że napisana tu przez ucznia wypowiedź interpretacyjna powinna zawierać 3 obowiązkowe elementy treści – wyjaśnienie 3 elementów treści interpretowanego zdania (wymienionych w karcie odpowiedzi); jeśli więc uczeń dostrzegł i wyjaśnił nie wszystkie elementy, to powinniśmy uznać odpowiedź za niepełną (choć może być poprawna i/lub spójnie skomponowana); z kolei nawet wypowiedź pełna może zawierać błędy językowe lub być niespójnie skomponowana, dlatego osobne 0-1-2 punkty mogą być przyznane za kryteria formalne (spójność, poprawność, kompozycja). Jedynie 8,25% uczniów zdobyło za to zadanie maksymalną notę (5 punktów), a prawie dwukrotnie więcej – prawie 16% nie dało rady ze zinterpretowaniem i wyjaśnieniem jednego zdania z analizowanego fragmentu. Najczęściej uzyskiwana ocena – to 4 lub 3 punkty: uczniowie najczęściej wyjaśniali nie wszystkie elementy treści interpretowanego zdania, niektórzy zaś dopuszczali też błędy w zapisie.

• **Nauka o literaturze – rozumienie pojęć i zastosowanie wiadomości** (zadania 11, 17, 18, 20).

11. Określ użyte w podanych cytatach środki stylistyczne (w prawej kolumnie wpisz odpowiednią nazwę: *apostrofa, epitet, hiperbola, personifikacja* – każda z tych nazw może wystąpić tylko jeden raz).

Cytat	Środek stylistyczny
Na ten widok zamierający ogień na kominie wystrzelił w górę	
Bezcielesne ręce	
Czemu mnie tak męczysz, straszliwa zjawo?	
Niezmierny ocean powinności	

(2 punkty)

17. Określ rodzaje literackie podanych fragmentów, swoją odpowiedź uzasadnij, podając po 1 argumente:

Utwór	Rodzaj literacki	Przykładowa cecha wyróżniająca
Ch. Dickens <i>Kołęda prozą, czyli opowieść wigilijna o duchu</i>		
A. Mickiewicz <i>Dziady</i> cz. II		

(2 punkty)

18. W podanych fragmentach utworów A. Mickiewicza i Ch. Dickensa pojawiły się motywy, które występują również w innych dziełach literackich. Podaj po jednym przykładzie takich dzieł:

Motyw	Autor	Tytuł
Bezmyślna pogoń za zyskiem		
Spotkanie z duchami zmarłych		

(2 punkty)

Maturzyści na umiarkowanym poziomie mają opanowaną wiedzę z zakresu poetyki – sprawdzane były takie pojęcia, jak apostrofa, hiperbola, personifikacja (epitet – patrz wyżej); umiarkowanie dobrze potrafili określić rodzaj literacki (epikę i dramat w zadaniu 17), z większym jednak trudem uzasadniając tę swoją odpowiedź (patrz dalej); na podobnym poziomie pozostaje też ich ogólne rozeznanie w literaturze – którym się wykazali w zadaniu 18. Niektórzy twórcy literatury, wspomniani w zadaniu 20 (patrz wyżej) nie są tak dobrze znani, jak Czesław Miłosz czy reżyser „Pana Tadeusza” Andrzej Wajda, a więc w umiarkowanym stopniu uczniowie potrafili sobie przypomnieć sylwetki Stanisława Wyspiańskiego, Cypriana Kamila Norwida i

Józefa Ignacego Kraszewskiego i skojarzyć je z odpowiednim hasłem podanym w prawej kolumnie.

I wreszcie należy przedstawić pytania testowe, które sprawiały szczególną trudność dla większości uczniów, a więc pytania trudne. W tej grupie znalazły się dwa zadania z zakresu nauki o języku i kultury języka (zadania 21, 22) oraz dwa pytania sprowadzające się do definiowania i uzasadniania konkretnych pojęć (zadanie 2 i częściowo 17).

• **Zadania z nauki o języku i kultury języka** – wszystkie zadania, związane z wiedzą i sprawnościami językowymi okazały się dla uczniów trudne, jedno z nich – bardzo trudne. Zadanie 21 polegało na uzupełnieniu krótkiego tekstu, dotyczącego stylu jako pojęcia językoznawczego, kilkoma nazwami stylów. Uczniowie z trudem sobie poradzi z tym zadaniem (z wyjątkiem wypełnienia pierwszej luki w tekście – wyrazem *w mowie*), jakkolwiek byli nieliczni uczniowie, którzy wykazali się znajomością tej wiedzy programowej. Najtrudniejsze okazało się w skali wszystkich pytań testowych zadanie 22a, polegające na wykryciu wskazanej liczby błędów językowych w dwu zdaniach. Chodziło tu o różne rodzaje błędów: fleksyjny, interpunkcyjny, leksykalny, ortograficzny i składniowy – błędy te są typowe, często omawiane w podręcznikach, jednak uczniowie nie potrafili (lub z wielkim trudem, nieliczni potrafili) wskazać te błędy i je poprawić. Ta część zadania sprawnie została wykonana jedynie przez 7,25% badanych uczniów.

Także trudne jest dla uczniów dokonywanie transformacji składniowych: użycie konstrukcji z imiesłowem przymiotnikowym, a nawet skonstruowanie poprawnego zdania wielokrotnie złożonego z 3 podanych zdań pojedynczych. Wszystkie te zadanie językowe mają jednak odpowiednią moc różnicującą.

21. Uzupełnij poniższy tekst, dotyczący stylu:

Styl – to sposób wyrażania myśli w... i piśmie. Podobne cechy językowe charakteryzują teksty o tej samej funkcji społecznej (na tej podstawie wyróżniamy styl potoczny,.....) oraz teksty reprezentujące tę samą epokę (np. styl...).

(3 punkty)

22. Zredaguj podany tekst, wykonując zadania a-d:

1. Przypomnij sobie ewangeliczną przypowieść o dobrym Samarytanie. 2. Nie pytał on kim jest leżący przy drodze raniony człowiek, lecz widząc w nim kogoś, kto potrzebuje pomocy, bez wachania ją udzielił. 3. Ewangelia naucza, że obowiązkiem moralnym każdego z nas jest pomóc każdemu, kto tej pomocy potrzebuje, bez względu na jego pochodzenie narodowe czy wyznanie. 4. Wspólnota moralna ogarnia wszystkich ludzi. 5. Są oni naszymi bliźnimi. 6. Za ich los ponosimy odpowiedzialność.

a) Usuń błędy z dwu pierwszych zdań (5 błędów).

b) W zdaniu 3. zastąp jedno ze zdań podrzędnych krótszym sformułowaniem bez orzeczenia (użyj imiesłowu przymiotnikowego).

c) Zdania 4, 5 i 6 połącz w jedno zdanie złożone: 4 z 5 połącz w sposób podrzędny, 5 z 6 – współrzędny; użyj odpowiednich wskaźników zespolenia.

d) Przepisz zredagowany tekst.

(4 punkty)

• **Wyjaśnianie, definiowanie pojęć, uzasadnianie** (wymagające zastosowania konkretnej wiedzy) – w tej grupie znalazły się dwa zadania: 2 i 17 (częściowo, patrz wyżej). Zadanie 2 polegało na wyjaśnieniu wyrazu *racjonalista* (na przykładzie bohatera fragmentu opowieści), 17 zaś – na uzasadnieniu, dlaczego dane utwory zaliczono do epiki i dramatu, należało podać zaledwie po jednej cesze wyróżniającej. Oba zadania w dobrym stopniu różnicują odpowiedzi uczniów.

2. Scrooge jest racjonalistą. Wyłutucz, jakiego człowieka określamy w ten sposób. W swojej odpowiedzi podaj 2 cechy takiego człowieka. (1 punkt)

17. Określ rodzaje literackie podanych fragmentów, swoją odpowiedź uzasadnij, podając po 1 argumente:

Utwór	Rodzaj literacki	Przykładowa cecha wyróżniająca
Ch. Dickens <i>Kolęda prozą, czyli opowieść wigilijna o duchu</i>		
A. Mickiewicz <i>Dziady cz. II</i>		

(2 punkty)

WNIOSKI

Uogólniając powyższe uwagi, poszczególne najważniejsze sprawności uczniów, zweryfikowane za pomocą testu maturalnego, którymi się wykazała badana grupa maturzystów, można scharakteryzować w następujący sposób.

Uczniowie na dobrym poziomie mają opanowane sprawności:

- znalezienie nieskomplikowanej informacji oraz odpowiednich cytatów w funkcji ilustrującej w tekście;
- wybór odpowiedzi na różne pytania zamknięte;
- wskazanie epitetu jako środka stylistycznego.

Na wystarczającym poziomie uczniowie mają opanowane sprawności:

- wyrażanie własnego zdania, wyjaśnianie, zinterpretowanie odrębnych elementów tekstu, uzasadnianie itp. – jednak w niektórych przypadkach tego rodzaju zadania są dla uczniów także bardziej trudne;
- dobieranie cytatów w funkcji nie tylko ilustrującej, ale i uzasadniającej, połączone z bardziej złożonymi procesami myślowymi;
- rozumienie pojęć i zastosowanie wiadomości z nauki o literaturze – z wyjątkiem łatwego dla wszystkich pojęcia epitetu.

I wreszcie, w mniejszym i często niedostatecznym stopniu uczniowie mają wykształcone następujące sprawności:

- bardziej skomplikowane wyjaśnianie, definiowanie pojęć, uzasadnianie (wymagające zastosowania konkretnej wiedzy programowej);
- dokonywanie różnych zabiegów, związanych z redagowaniem tekstu, a mianowicie – dostrzeganie w mowie typowych błędów językowych i poprawa tych błędów; dokonywanie różnych przekształceń składniowych i stylistycznych.

SANTRAUKA

2006 m. lenkų gimtosios kalbos mokyklinio brandos egzamino rezultatų kokybinė analizė buvo atliekama remiantis 400 kandidatų darbų bei jų pagrindu atlikta statistinė egzamino rezultatų analizė. Atliekant analizę taip pat buvo remtasi *Baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių gimtosios kalbos brandos egzamino programa, Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais*. Ši analizė skirta visuomenei: lenkų gimtosios kalbos mokytojams, XI – XII klasių mokiniams, egzamino vertintojams ir užduočių sudarytojams.

2006 m. lenkų gimtosios kalbos mokyklinio brandos egzaminas atitinka brandos egzaminų programą. Egzamino užduotimi tikrinami programoje nusakyti kalbiniai, komunikaciniai, literatūriniai ir kultūriniai gebėjimai.

Rašinio ir teksto interpretacijos temos parinktos remiantis šiais principais:

- Rašinio temos yra iš autorių ir kūrinių sąrašų IX – XII klasėms (žr. Bendrąsias programas pagrindinei mokyklai ir XI – XII klasėms) – 1 tema; temos gali apimti daugiau nei vieno autoriaus kūrybą – 2 ir 3 temos. Mokiniai rašydami rašini galėjo naudotis pasirinktais programiniais kūriniais.
- Visi trys tekstai interpretacijai yra iš 2002 m. Bendrosiose programose XI–XII klasėms pateiktų autorių sąrašų.
- Šešios pateiktos užduotys (trys temos ir trys tekstai interpretacijai) apima visas literatūros rūšis: epą (1, 2, 6 temos), lyriką (2, 4, 5 temos), dramą (2, 3 temos).

Egzamino antroje dalyje (teste) pateikiamos 2 tekstų ištraukos su 22 klausimais, orientuotais į tekstų supratimą, gebėjimą nagrinėti teksto turinį bei kalbą. Tekstai gali būti grožiniai ir/ar negrožiniai – 2006 m. egzamino abu teste pateikti tekstai yra grožiniai.

Klausimai yra ir atvirojo tipo (1 – 9, 11 – 15, 17, 18, 21, 22) ir uždarojo tipo – su pasirenkamaisiais atsakymais (10, 16, 19, 20). Kai kurie klausimai reikalauja paaiškinti savo supratimą, išsakyti bei pagrįsti savo nuomonę apie pateiktus tekstus (2, 5, 12, 17). Vienoje užduotyje reikėjo palyginti du tekstus nurodytais aspektais (16 kl.); taip pat reikėjo parašyti trumpą samprotaujamojo pobūdžio rišlų tekstą (pastraipą), išaiškinant pateikto pasisakymo prasmę ir pagrindžiant savo nuomonę (12 kl.). Teste taip pat buvo klausimų, orientuotų į kalbos, literatūros istorijos ir teorijos žinių taikymą (11, 17, 18, 19, 20, 21 kl.). Kalbos kultūros ir stilistikos išmanymas buvo tikrinamas 12, 21 ir 22 klausimais.

2006 m. lenkų gimtosios kalbos mokyklinio brandos egzamino užduoties ir rezultatų analizė rodo, kad mokiniai turi pakankamai šių gebėjimų:

- kuriamame tekste laikytis tinkamų įžangos ir pabaigos proporcijų, laikytis teksto kompozicijos ir rišlumo reikalavimų;

- išreikšti raštu savo nuomonę pateiktu klausimu, taikyti atskiras mąstymo operacijas rašinyje (ar interpretacijoje);
- suprasti ir aptarti literatūros mokslo (literatūros teorijos ir istorijos) sąvokas; atpažinti, išaiškinti, pateikti pavyzdžių, tačiau šių sąvokų tikslingo ir nuoseklaus vartojimo kuriant savo samprotaujамąjį tekstą (arba interpretaciją) gebėjimų lygis yra nepakankamas;
- surasti skaitomame tekste reikiamą informaciją arba citatas, pateikti pavyzdžių iš teksto;
- laikytis rašybos ir skyrybos taisyklių.

Taip pat galima išskirti ir gebėjimus, kurių lygis (pagal 2006 m. egzamino rezultatus) nėra pakankamas. Daugiau dėmesio reikėtų skirti tokiems gebėjimams formuoti bei tobulinti:

- atidžiai skaityti, suprasti ir tinkamai interpretuoti rašinio temos formuluotę;
- tikslingai ir nuosekliai vartoti žinomas (programines) literatūrologijos sąvokas, rašant samprotaujamojo pobūdžio tekstą literatūros tema (ir interpretaciją), sieti aptariamą kūrinį su platesniu literatūriniu ir kultūriniu kontekstu;
- tinkamai cituoti ir/ar persakyti išymių žmonių mintis ir kitus šaltinius, vartojant įterptines konstrukcijas ir visada komentuojant citatą;
- rašant rašinį aiškiai išsakyti ir pagrįsti savo, kaip skaitytojo, nuomonę, požiūrį, vertybines nuostatas, palyginti aptariamą kūrinį su kitais skaitytais ir išgyventais kūriniais;
- paaiškinti kai kurių sąvokų ir abstrakčių žodžių reikšmę ir prasmę;
- laikytis kalbos (gramatikos ir leksikos) taisyklingumo bei stiliaus reikalavimų;
- vartoti daugiau leksinių ir sintaksinių sinonimų, įvairesnių taisyklingų gramatinių konstrukcijų ir žodyno vienetų;
- atlikti teksto redagavimo užduotis, atpažinti ir taisyti tipišką/dažną kalbos klaidas, pakeisti vieną sintaksinę konstrukciją kita ir t. t.

Sudarant lenkų gimtosios kalbos brandos egzamino užduotis ir vertinimo instrukcijas ateityje reikėtų:

- teste atsisakyti uždarojo tipo klausimų, sumažinti lengvų klausimų kiekį (pvz., išrašyti citatas);
- pateikti daugiau atvirųjų klausimų, kurie reikalauja paaiškinti savo supratimą, išsakyti bei pagrįsti savo nuomonę, paaiškinti ir interpretuoti sąvokas ir procesus;
- rašinio vertinimo lentelėje sumažinti maksimalų taškų skaičių už rašybos ir skyrybos taisyklingumą ir pridėti taškų už kalbos taisyklingumą leksikos ir gramatikos atžvilgiu, taip pat gal ir už stilių; peržiūrėti maksimalų taškų skaičių už rašinio temos suvokimą ir išskleidimą, literatūros teorijos žinių taikymą ir motyvuotą temos siejimą su kontekstu.